

Wojciech Góralski

Władza ustawodawcza Konferencji Episkopatu według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 32/1-2, 45-57

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GÓRALSKI

**WŁADZA USTAWODAWCZA KONFERENCJI EPISKOPATU
WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 R.**

Treść: Wstęp. 1. Granice i natura władzy ustawodawczej. 2. Zakres spraw objętych obowiązkiem stanowienia norm prawnych. 3. Zakres spraw objętych możliwością stanowienia norm prawnych. Zakończenie.

Wstęp

Jakkolwiek zebrania, inaczej konferencje biskupów zostały zapoczątkowane przed przeszło stuleciem, jednak z punktu widzenia prawnego stanowią zupełnie nową formę kolegialnego działania pasterzy Kościołów partykularnych. Dopiero bowiem Sobór Watykański II określił strukturę i pozycję prawną Konferencji Biskupów jako instytucji o charakterze publicznym. Dekret soborowy *Christus Dominus*, nie tylko sformułował definicję Konferencji Biskupiej¹ — wejdzie ona do KPK Jana Pawła II² — lecz wskazał także na elementy strukturalne i naturę prawną tej instytucji³. Dokładnie też określił jej uprawnienia w zakresie stanowienia prawa. Niewątpliwie prerogatywy ustawodawcze Konferencji Episkopatu, udzielone jej w dekreście *Christus Dominus*, należy uznać za istotne, mające bowiem charakter uprawnień jurysdykcyjnych. Kompetencje ustawodawcze interesującej nas instytucji, przyznane jej w szeregu dokumentów Soboru Watykańskiego II, zostały bliżej sprecyzowane w licznych zarządzeniach posoborowych, a samo polecenie powołania do życia konferencji znalazło się w motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* z 6 VIII 1966 r.⁴ Na ustaleniach tego dokumentu oraz na dyspozycjach dekretu *Christus Dominus* opierały się z kolei pierwsze projekty nowych przepisów kodeksowych, redagowanych w trakcie prac nad

¹ Dekret *Christus Dominus*, n. 38; Zob. konstytucja *Lumen gentium*, n. 23; Zob. także J. Listl, *Plenarkozil und Bischofskonferenz*, [w] *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, s. 208—310.

² Kan. 447 KPK/1983.

³ P. Hemperek, *Stanowisko prawne Konferencji Biskupów*, „Prawo Kanoniczne 13 (1970) nr 1—2, s. 38; E. Sztafrowski, *Konferencje Biskupie (studium historyczno-kanoniczne)*, Warszawa 1984, s. 139.

⁴ AAS 58 (1966) s. 757—787.

rewizją i kodyfikacją prawa kanonicznego. W kolejnych jednak schematach wprowadzono pewne zmiany, aby możliwie najlepiej przygotować tekst prawny⁵.

Promulgowany przez Jana Pawła II w dniu 25 I 1983 r. nowy KPK określił ostatecznie zarówno samą strukturę, jak i kompetencje Konferencji Biskupów. Wśród tych ostatnich zasadnicze miejsce zajmują uprawnienia o charakterze ustawodawczym, co proklamuje ogólnie kan. 455. Konkretne sprawy, których regulację prawodawca pozostawia Konferencji Episkopatu, zostały wyszczególnione w różnych miejscach wymienionego zbioru.

1. Granice i natura władzy ustawodawczej

Ustalenia dekretu soborowego „Christus Dominus”, określające granice uprawnień ustawodawczych Konferencji Biskupów, które to ustalenia znalazły się następnie w kan. 455 §§ 1—2, stanowią pewnego rodzaju kompromis pomiędzy dwiema skrajnymi tendencjami, jakie dały się zauważyć w trakcie dyskusji soborowej. Podczas gdy jedni ojcowie soboru domagali się udzielenia konferencjom władzy prawodawczej w szerokim zakresie, inni byli zdecydowanymi przeciwnikami nadania im tej władzy w ogóle, a to z obawy przed ograniczeniem uprawnień poszczególnych biskupów⁶. Ostateczne rozstrzygnięcie wymienionego dekretu soborowego, wyrażające wolę ogromnej większości uczestników Vaticanu II, przyznało Konferencjom Episkopatu władzę prawodawczą, lecz jedynie w granicach ściśle określonych.

Nowy zbiór prawa kanonicznego, podtrzymując całkowicie ustalenia dekretu *Christus Dominus* co do warunków, pod którymi Konferencja Biskupów może stanowić prawo, podkreślił jeszcze dobitniej, że chodzi tu o prawdziwą władzę ustawodawczą. Podczas bowiem gdy dekret soborowy mówił o mocy zobowiązań prawnych uchwał konferencji (*Decisiones... vim habeant iuridice obligandi*)⁷, kan. 455 § 1 mówi o władzy wydawania dekretów ogólnych (*decreta generalia ferve... potest*). Kan. 29 stanowi zaś, że dekryety ogólne, wydawane przez kompetentnego prawodawcę są ustawami we właściwym znaczeniu. Wypada dodać, że w myśl odpowiedzi Papieskiej Komisji do Autentycznej Interpretacji KPK udzielonej 5 VIII 1985 r., pod terminem *decreta generalia* użytym w kan. 455 § 1, należy rozumieć także ogólne dekryety wykonawcze, o których wspominają kanony 31—33⁸. Chodzi tu o dekryety, w

⁵ E. Sztafrowski, dz. cyt., s. 319.

⁶ P. Hemperek, art. cyt., s. 35—36; G. Girlanda, *De Episcoporum Conferentia deque exercitio potestatis magisterii*, Periodica 76 (1987) z. 4, s. 591—592.

⁷ Dekret *Christus Dominus*, n. 38, 4.

⁸ AAS 77 (1985) s. 771; Zob. G. Girlanda, art. cyt., s. 591.

których dokładniej określa się sposoby zastosowania ustawy albo przynagla się do jej zachowania.

Granice, w których zamykają się uprawnienia ustawodawcze Konferencji Biskupów, a więc władza stanowienia prawa partykularnego dla terytorium objętego jej zasięgiem, określone w kodeksie, dotyczą trzech dziedzin: przedmiotu aktów ustawodawczych, sposobu ich podejmowania oraz odniesienia się do nich przez Stolicę Apostolską.

Gdy chodzi o przedmiot aktów ustawodawczych podejmowanych przez Konferencję Episkopatu, dekret *Christus Dominus*, a za nim kodeks Jana Pawła II nie przyznały konferencjom bezpośredniej inicjatywy ustawodawczej, choć początkowo wyraźnie to planowano⁹. Z tej też racji, w myśl kan. 455 § 1 Konferencja Biskupia może wydawać akty ustawodawcze jedynie w sprawach, w których: 1) przewiduje to prawo powszechne; 2) określa to specjalne polecenie Stolicy Apostolskiej, wydane przez nią z własnej inicjatywy lub na prośbę samej konferencji.

W kanonie więc określono taksatywnie, choć ogólnie, wypadki, które mogą być przedmiotem decyzji prawnych podejmowanych przez Konferencję Episkopatu. W obydwu sytuacjach inicjatywa ustawodawcza konferencji uwarunkowana jest wyraźnym przyznaniem jej takiego uprawnienia: bądź przez samo prawo, bądź przez Stolicę Apostolską. W pierwszym przypadku prawo kodeksowe, hołdując zasadzie pomocniczości, wskazuje cały szereg spraw, w których Konferencja Biskupów posiada władzę ustawodawczą. Pozostaje przy tym momentem charakterystycznym, iż w pewnych dziedzinach prawo powszechne zobowiązuje poszczególne Konferencje Episkopatu do podjęcia odnośnych aktów ustawodawczych, w innych zaś stwarza im jedynie taką możliwość, co oznacza, że przedsięwzięcie ustawodawcze jest wówczas czymś fakultatywnym. W dalszym ciągu opracowania zostaną wskazane szczegółowo dziedziny, w których każda Konferencja Biskupów ma obowiązek podjęcia aktów prawodawczych, jak również te, w których tego rodzaju działanie może być podjęte.

W drugiej sytuacji przedmiot decyzji ustawodawczych Konferencji Biskupiej może określać specjalne polecenie Stolicy Apostolskiej, wyrażone *expressis verbis*. Polecenie to może pochodzić zarówno z inicjatywy samej Stolicy Apostolskiej, może być również wydane na wniosek zainteresowanej Konferencji Biskupiej. Ta druga ewentualność stwarza więc możliwość zwrócenia się przez daną konferencję do Stolicy Apostolskiej o upoważnienie do wydania aktu ustawodawczego. W grę mogą tutaj wchodzić przede wszystkim sprawy bezpośrednio związane z warunkami i potrzebami lokalnymi.

⁹ Zob. E. Sztafrowski, dz. cyt., s. 141.

Zwracając uwagę na przytoczony zakres kompetencji ustawodawczych Konferencji Biskupiej prawodawca kodeksowy dodaje w kan. 455 § 4, że w wypadkach, w których ani prawo powszechne, ani specjalne polecenie Stolicy Apostolskiej nie udzieliło konferencji władzy stanowienia dekretów ogólnych, pozostaje niernaruszona kompetencja poszczególnych biskupów diecezjalnych. Wówczas to, zaznacza kanon, ani konferencja ani jej przewodniczący nie mogą działać w imieniu wszystkich biskupów, jeśli wszyscy i poszczególni biskupi nie wyrażą na to zgody.

Ramy działań ustawodawczych Konferencji Episkopatu określa następnie sposób ich podejmowania. Kan. 455 § 2 stanowi bowiem, że tego rodzaju czynności, są podejmowane ważnie jedynie podczas sesji plenarnej konferencji, w czasie której za danym aktem ustawodawczym opowie się przynajmniej dwie trzecie biskupów wchodzących w skład teje konferencji z głosem decydującym. Wydanie zatem przez Konferencję Biskupią aktu ustawodawczego może mieć miejsce wyłącznie podczas sesji plenarnej — formalnie zwołanej — tego gremium. Nieważne było działanie, nawet jednomyślne, podjęte w tym względzie w innych okolicznościach, np. podczas zwykłego spotkania czy zjazdu biskupów należących do konferencji. Kan. 434 stanowi *expressis verbis*, że uprawnienia ustawodawcze konferencji nie przysługują nawet zebraniu biskupów danego regionu kościelnego. Co więcej, w myśl kan. 135 § 2 Konferencja Episkopatu nie może delegować swojej władzy komisjom biskupim¹⁰.

Do ważności aktu prawnego, o którym mowa prawodawca żąda następnie podjęcia go przez większość kwalifikowaną, mianowicie dwóch trzecich wszystkich posiadających głos decydujący, a nie tylko tych, którzy uczestniczą w posiedzeniu¹¹. W tym właśnie duchu wypowiedziała się już komisja soborowa nie przyjmując wniosku niektórych ojców soboru postulujących branie pod uwagę wyłącznie obecnych na sesji¹². Wypada dodać, iż — w myśl kan. 454 § 1 — w skład Konferencji Episkopatu z głosem decydującym wchodzi biskupi diecezjalni i ci, którzy są z nimi w prawie zrównani, oraz biskupi koadiutorzy. Statuty konferencji, nadmienia z kolei kan. 454 § 2, mogą jednak przyznać głos

¹⁰ Takiej odpowiedzi udzieliła posoborowa Komisja do Interpretacji Dekretów Soborowych z 24 V 1966. AAS (1968) s. 361.

¹¹ Zob. R. Bezac, *Les conférences épiscopales nationales*, *Revue de droit canonique* 15 (1965) nr 2, s. 316; S. Sołtyśzewski, *Konferencje biskupów*, *Prawo Kanoniczne* 10 (1967) nr 3—4, s. 42; P. Hemperek, art. cyt., s. 36; E. Szafrowski, dz. cyt., s. 141; Por. M. Costalunga, *De Episcoporum Conferentiis*, *Periodica* 57 (1968) z. 2, s. 241, przyp. 78.

¹² E. Szafrowski, dz. cyt., s. 141.

decydujący także biskupom pomocniczym oraz pozostałym biskupom tytularnym wchodzącym w skład konferencji.

Warunkiem prawomocności uchwał Konferencji Episkopatu, które mają otrzymać moc prawa jest wreszcie aprobata Stolicy Apostolskiej. Kan. 455 § 2 wspomina tutaj o tzw. rozpoznaniu (*Decreta... ab Apostolica Sede recognita...*), która to forma zatwierdzenia apostolskiego — analogiczna w stosunku do aprobaty uchwał synodu plenarnego i prowincjonalnego¹³ — polega na badaniu, czy normy prawne podjęte przez konferencję nie są przeciwne prawu powszechnemu lub dobru Kościoła¹⁴. Organ rozpoznający uchwały, a więc Kongregacja Biskupów¹⁵, ma więc możność nie zaaprobowania wszystkich lub tylko pewnych uchwał powziętych przez konferencję¹⁶.

Wypada dodać, że podjęty przez Konferencję Biskupią — większością dwóch trzecich głosów biskupów posiadających głos decydujący — akt ustawodawczy w sprawie przewidzianej przez prawo powszechne lub określonej przez specjalne polecenie Stolicy Apostolskiej, oraz przez nią zatwierdzony — nabiera mocy obowiązującej z chwilą zgodnej z prawem promulgacji, jak to stwierdza kan. 455 § 2. Pozostaje to zresztą w pełnej harmonii z podstawową dyspozycją kan. 7: *Lex instituitur cum promulgatur*. Sam sposób promulgacji dekretów Konferencji Biskupów i czas ich wejścia w życie określa, w myśl kan. 455 § 3, ona sama.

Źródłem władzy ustawodawczej Konferencji Biskupów jest nie tyle władza przysługująca każdemu pasterzowi Kościoła partykularnego, ile raczej przynależność tychże pasterzy do Kolegium Biskupów. Innymi słowy, władza Konferencji Episkopatu nie jest sumą uprawnień przynależnych poszczególnym biskupom diecezjalnym w ich diecezjach, lecz szczególnym rodzajem władzy przewyższającej władzę pojedynczych biskupów¹⁷.

Jeśli chodzi o naturę omówionej władzy Konferencji Episkopatu, to nie ulega najpierw wątpliwości, iż jest to prawdziwa władza prawodawcza¹⁸. Na pytanie zaś, czy jest to władza zwyczajna czy delegowana¹⁹, należy również odpowiedzieć zdecydowanie, że

¹³ Zob. kan. 446/1983.

¹⁴ G. Feliciani, *Le Conferenze Episcopali*, Bologna 1974, s. 541; G. Girlanda, art. cyt., s. 596.

¹⁵ Zob. konstytucja apostolska *Regimini* z 15 VIII 1967 r., AAS 59 (1967) s. 885—928, n. 50.

¹⁶ Zob. E. Szafrowski, *Uprawnienia Konferencji Biskupich*, Prawo Kanoniczne 14 (1971) nr 1—2, s. 43.

¹⁷ M. Costalunga, art. cyt., s. 242; E. Szafrowski, dz. cyt., s. 143.

¹⁸ Zob. K. Mörsdorf, *Die hierarchische Verfassung der Kirche insbesondere der Episkopat*, Archiv für katholisches Kirchenrecht 134 (1965) nr 1, s. 92.

¹⁹ Zob. 131 § 1 KPK/1983.

jest ona zwyczajna, jeśli sprawy, w których konferencja może stanowić dekrety ogólne, zostały wskazane przez prawo powszechne. Wynika to z dyspozycji kan. 131 § 1, który władzę zwyczajną nazywa tę, która na mocy samego prawa związana jest z jakimś urzędem. Obydwa wymogi kanonu weryfikują się tutaj w pełni, wszak samo prawo wiąże określony zakres władzy z Konferencją Episkopatu, która stanowi urząd²⁰. Władza, o której mowa jest poza tym zwyczajną własną, Konferencja Biskupia wykonuje ją bowiem we własnym imieniu²¹.

W przypadku natomiast, gdy władza ustawodawcza Konferencji Biskupów płynie z udzielenia jej przez Stolicę Apostolską, zarówno z własnej inicjatywy, jak i na prośbę tejże konferencji, władza tej ostatniej pozostaje delegowana. Zdaje się to wynikać z ogólnej zasady o charakterze władzy delegowanej zawartej w kan. 131 § 1.

Trzeba jednocześnie powiedzieć, iż w ciągle trwającej dyskusji nad charakterem władzy ustawodawczej Konferencji Episkopatu nie brak głosów opowiadających się za twierdzeniem, iż w każdym przypadku jest to władza delegowana. Ostatnio wystąpił z taką tezą J. P. Green²², któremu słuszność przyznaje G. Girlanda²³. Obaj autorzy utrzymują, iż delegacja władzy pochodzi od Stolicy Apostolskiej i jest udzielona bądź poprzez prawo powszechne, którego jest źródłem, bądź też poprzez specjalne zlecenie. W argumentacji odwołują się do zasady o istnieniu jedynie trzech podmiotów — z prawa Bożego — władzy ustawodawczej (papież, Kolegium Biskupów, poszczególni biskupi diecezjalni), a także do sformułowania zawartego w p. 212 a instrukcji *Ecclesiae imago*, z 22 II 1973 r. gdzie stwierdza się, że uchwały wydane przez Konferencję Episkopatu i uznane przez Stolicę Apostolską posiadają moc prawa od najwyższej władzy kościelnej²⁴.

²⁰ Zob. E. Sztafrowski, dz. cyt., s. 143—144; Zob. także M. Żurawski, *Władza zwyczajna, delegowana czy kolegialna*, Prawo Kanoniczne 13(1970) nr 1—2, s. 56—57; Zdaniem G. Michielsa, przez urząd można rozumieć nie tylko osoby fizyczne, lecz także sobór powszechny, synod plenarny, synod prowincjonalny, kolegium kardynałów czy kapitułę katedralną (*De potestate ordinaria et delegata*, Parisiis 1964, s. 135; oraz *Principia generalia de personis in Ecclesia*, Parisiis 1955, s. 425 n.); Zob. także M. Bonet, *The Episcopal Conference*, Concilium 1(1965) nr 8, s. 29; Ch. Munier, *Die Bischofskonferenz*, Concilium 3(1967) nr 8, s. 645; P. Hempterek, art. cyt., s. 38—41; J. Listl, art. cyt., s. 313.

²¹ E. Sztafrowski, dz. cyt., s. 143.

²² J. P. Green, *Conferences of Bishops and exercise of the „munus docendi” of the Church*, Romaevs 1987, s. 83—93.

²³ G. Girlanda, art. cyt., s. 593—596.

²⁴ „... tamquam vis legis a suprema Ecclesiae auctoritate habentes...”, E. Sztafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. 6, z. 1, Warszawa 1975, s. 314

Wypada nadmienić, iż gdy chodzi o sposób wykonywania przez Konferencję Episkopatu władzy ustawodawczej, to jest ona spełniana łącznie czyli zespołowo, inaczej kolegialnie²⁵.

Wolno również wyjaśnić, iż w myśl kan. 88, od ustaw wydanych przez Konferencję Biskupią może dyspensować — w poszczególnych wypadkach — miejscowy ordynariusz, ilekroć uzna, że wymaga tego dobro wiernych.

Zgodnie ze stwierdzeniem kan. 455 § 1, prawo powszechne wskazuje określone dziedziny, w których Konferencja Episkopatu jest kompetentna w podejmowaniu działań ustawodawczych. Trzeba powiedzieć, iż już posoborowe prawodawstwo kościelne uwzględniło tutaj szereg kwestii, których regulacją prawną miały zająć się poszczególne Konferencje Biskupie. Sprawy te odnosiły się zarówno do liturgii, jak i do prawa kanonicznego²⁶. Wiele z tych ustaleń znalazło swoje echo w KPK Jana Pawła II.

2. Zakres spraw objętych obowiązkiem stanowienia norm prawnych

Wśród spraw, do regulacji których prawo kodeksowe upoważniło Konferencję Episkopatu można wyodrębnić najpierw te, które stanowią przedmiot obligatoryjnego działania ustawodawczego wymienionej instytucji. Innymi słowami: w ściśle określonych dziedzinach poszczególne Konferencje Biskupie mają obowiązek ustanowienia norm prawnych dla Kościołów objętych zasięgiem ich jurysdykcji. Już a wstępie należy jednak stwierdzić, że z samych sformułowań wielu kanonów kodeksowych wspominających o ustaleniu odnośnych norm prawnych przez Konferencję Episkopatu nie wynika jednoznacznie, że tego rodzaju normy konferencja jest obowiązana wydać. W wielu przypadkach, gdy np. dany kanon stwierdza: *Conferentiae Episcoporum est statuta edere...*²⁷ lub *Episcoporum conferentiae est, opportunis normis...*²⁸ — można żywić poważną wątpliwość, czy ustanowienie przepisów prawnych w danej dziedzinie jest czymś obligatoryjnym, czy tylko fakultatywnym. Być może ten właśnie взгляд zadecydował, iż Sekretarz Stanu A. Casaroli, w dniu 8 XI 1983 r., a więc gdy upływał okres *vacatio legis* dla nowo promulgowanego kodeksu, skierował specjalne pismo do przewodniczących Konferencji Episkopatu, w którym zwrócił się — w imieniu papieża — o rychłe wypracowanie przez wspomniane konferencje norm prawnych, przynajmniej doróżnych, dołączając odrębne wykazy spraw, w których Konferencje Biskupie obowiązane są, bądź tylko mogą wydać owe normy,

²⁵ E. Sztafrowski, dz. cyt., s. 143.

²⁶ Sprawy te omawia szczegółowo E. Sztafrowski, *Konferencje*, jw., s. 185—302.

²⁷ Np. w kan. 788 § 3, kan. 1127 § 2 czy kan. 1297 KPK/1983.

²⁸ Np. w kan. 1272 KPK/1983.

stosownie do ustaleń KPK²⁹. Wolno przy okazji dodać, iż tego rodzaju normy doraźne nie wymagały, jak zaznaczono w piśmie, aprobaty Stolicy Apostolskiej a ich moc obowiązująca miała upłynąć z dniem 1 I 1985 r.³⁰ Oznaczało to, iż po upływie tego terminu Konferencje Episkopatu miały przystąpić już do wydania norm stałych, wymagających uprzedniej aprobaty apostolskiej.

W oparciu o uważną lekturę kanonów zbioru Jana Pawła II oraz drugą z list³¹ dołączonych przez Sekretarza Stanu do wspomnianego wyżej pisma można przedstawić sprawy przekazane Konferencjom Biskupim, co do których obowiązane są one podjąć działania ustawodawcze, a których rezultatem byłyby normy prawa partykularnego.

Najwięcej spraw do uregulowania przez prawo partykularne Konferencji Biskupów wskazuje księga II kodeksu *Lud Boży*:

1) określenie wieku oraz przymiotów mężczyzn świeckich jako kandydatów do posługi lektoratu i akolitu (kan. 230 § 1);

2) ustalenie trzyletniego programu formacji dla kandydatów do stałego diakonatu (kan. 236);

3) ustalenie programu kształcenia kapłańskiego (kan. 242);

4) określenie części liturgii godzin, którą powinni odmawiać diakoni stali (kan. 276 § 2, 3^o);

5) określenie stroju dla duchownych (kan. 284);

6) wydanie norm ramowych dla statutów Rad kapłańskich (kan. 496);

7) wydanie norm w sprawie utrzymania i mieszkania proboszczów przechodzących na emeryturę (kan. 538 § 3)³².

W trzech przypadkach powierzono Konferencji Biskupów regulację prawną spraw objętych treścią księgi III *Nauczycielskie zadanie Kościoła*:

8) wydanie przepisów w przedmiocie przekazywania nauki chrześcijańskiej przez radio lub telewizję (kan. 772 § 2);

9) wydanie norm regulujących odbywanie katechumenatu oraz obowiązki i uprawnienia katechumenów (kan. 788 § 3);

10) wydanie przepisów określających warunki obowiązujące duchownych oraz członków instytutów zakonnych pragnących brać udział w programach radiowych lub telewizyjnych dotyczących nauki katolickiej lub obyczajów (kan. 831 § 2).³³

²⁹ *Ai presidenti delle Conferenze Episcopali*, *Communiones* 15(1983) nr 2, s. 135—139.

³⁰ Tamże, s. 136.

³¹ Liste indicative des cas dans lesquels, selon le nouveau Code de droit canonique, les Conférences épiscopales doivent (podkreślenie w tekście) publier des normes complémentaires particulières, si elles ne l'ont pas encore fait ou si les normes déjà établies sont contraires au nouveau Code. Tamże, s. 138—139.

³² Por. E. Sztafrowski, *Konferencje*, jw. s. 325.

³³ Por. tamże, s. 326—327.

W kilku dziedzinach kodeks przyznaje konferencjom kompetencje ustawodawcze w księdze IV *Uświęcające zadanie Kościoła*:

11) przystosowanie obrzędu wtajemniczenia dla katechumenów (*Ordo initiationis adultorum*) oraz wydanie przepisów w sprawie dopuszczania do katechumenatu (kan. 851, 1^o);

12) wydanie przepisów w sprawie sposobu zapisywania w księdze ochrzczonych dzieci adoptowanych (kan. 877 § 3);

13) wydanie norm dotyczących miejsca słuchania spowiedzi (kan. 964 § 2);

14) wydanie norm w sprawie zaręczyn poprzedzających zawarcie małżeństwa (kan. 1062 § 1);

15) wydanie norm dotyczących egzaminu narzeczonych, zapowiedzi przedmażeńskich oraz innych odpowiednich środków do przeprowadzenia badań przed zawarciem małżeństwa (kan. 1067);

16) określenie sposobu składania tzw. rękopisów wymaganych od strony katolickiej przy zawieraniu małżeństw mieszanych, jak również sposobu ich stwierdzenia w zakresie zewnętrznym i powiadomienia o tym strony niekatolickiej (kan. 1126)³⁴.

Interesujące nas dyspozycje kodeksowe są wreszcie zawarte w pięci ukanonach księgi V *Dobra doczesne Kościoła*:

17) wydanie norm określających sposób świadczenia przez wiernych materialnej pomocy Kościołowi (kan. 1262);

18) wydanie norm dotyczących sposobu zarządzania beneficjami, jeśli gdzieś istnieją (kan. 1272);

19) określenie, które akty zarządu majątkiem należy zaliczyć do nadzwyczajnych (kan. 1277);

20) określenie sumy, której nie można przekroczyć przy dokonywaniu alienacji majątku (kan. 1292);

21) ustanowienie norm — z uwzględnieniem miejscowych warunków — dotyczących lokaty dóbr kościelnych (kan. 1297)³⁵.

3. Zakres spraw objętych możliwością stanowienia norm prawnych

Obok dziedzin, w których poszczególne Konferencje Episkopatu obowiązane są wypowiedzieć się pod względem normatywnym, istnieją także inne, co do których zadanie to pozostaje zwykłą możliwością. I tak, na podstawie analizy kodeksu oraz pierwszej z list³⁶ dołączonych do cytowanego już pisma Sekretarza Stanu z 8 XI 1983 r. nietrudno wymienić sprawy objęte fakultatywną interwencją ustawodawczą Konferencji Biskupów.

³⁴ Por. tamże, s. 327—328; Zob. J. Listl, art. cyt., s. 317—318.

³⁵ Por. E. Sztajrowski, *Konferencje*, jw., s. 328.

³⁶ Liste indicative des cas dans lesquels les Conférences épiscopales peuvent (podkreślenie w tekście) publier des normes particulières, en complément du Code de droit canonique. „Communications” 15 (1983) nr 2, s. 137—138.

W księdze II kodeksu znajdujemy trzy przypadki, możliwego działania ustawodawczego konferencji:

- 1) powierzenie kapitule katedralnej zadań Kolegium konsultorów (kan. 502 § 3);
- 2) ustalenie, iż mianowanie proboszczów będzie się dokonywać na czas określony (kan. 522);
- 3) wydanie przepisów co do rodzaju i sposobu prowadzenia ksiąg parafialnych (kan. 535 § 1)³⁷.

Również trzy przypadki ewentualnych ustaleń Konferencji Biskupiej przewiduje księga III:

- 4) wydanie praktycznych norm — z uwzględnieniem jednak przepisów wydanych w tej sprawie przez najwyższą władzę kościelną — w przedmiocie działalności ekumenicznej zmierzającej do przywrócenia jedności wśród wszystkich chrześcijan (kan. 755 § 2);
- 5) wydanie przepisów dotyczących dopuszczania wiernych świeckich do przepowiadania w kościołach i kaplicach (kan. 766);
- 6) wydanie ogólnych norm w sprawie nauczania i wychowania religijnego w jakichkolwiek szkołach, albo przy pomocy różnych środków społecznego przekazu (kan. 804 § 1)³⁸.

Najwięcej, bo aż w 12 przypadkach spotykamy interesujące nas dyspozycje prawodawcy kodeksowego w księdze IV:

- 7) wydanie norm co do udzielania sakramentów św. chrześcijanom nie mającym pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim (kan. 844 § 4—5);
- 8) wydanie przepisów odnośnie do sposobu udzielania chrztu (kan. 854);
- 9) określenie wieku, w jakim wierni powinni przyjmować sakrament bierzmowania (kan. 891);
- 10) określenie, gdzie winna być przechowywana księga bierzmowanych (kan. 895);
- 11) ustalenie wyższego wieku wymaganego do przyjęcia prezbiteratu i diakonatu stałego (kan. 1031 § 3);
- 12) ustalenie wyższego wieku do godziwego zawarcia małżeństwa (kan. 1083 § 2);
- 13) wydanie własnego obrzędu zawarcia małżeństwa (kan. 1120);
- 14) określenie sposobu dokonywania zapisu małżeństwa w księdze zaślubionych (kan. 1121 § 1);
- 15) wydanie norm w sprawie udzielania dyspensy od formy zawarcia małżeństwa (kan. 1127 § 2);
- 16) ustalenie, jakiego odpowiedniego i trwałego materiału — poza kamieniem — wolno używać do wykonania mensy ołtarzowej (kan. 1236 § 1);

³⁷ Por. E. Sztafrowski, *Konferencje*, j.w., s. 325.

³⁸ Por. tamże, s. 326—327.

17) zniesienie lub przeniesienie na niedzielę świąt nakazanych (kan. 1246 § 2);

18) określenie, który z pokarmów jest objęty obowiązującą wstrzemięźliwością (kan. 1251);

19) dokładne określenie sposobu zachowania postu i wstrzemięźliwości, jak również zastąpienie ich — w całości lub części — innymi formami pokuty, zwłaszcza czynkami miłości i pobożności (kan. 1253)³⁹.

W jednym przypadku Konferencja Episkopatu została upoważniona do fakultatywnego działania ustawodawczego w przedmiocie objętym treścią księgi V:

20) wydanie norm dotyczących zbierania jałmużny przez zakonników zebrzących (kan. 1265 § 2)⁴⁰.

Wreszcie analogiczne upoważnienie przyznano — w czterech przypadkach — konferencjom w księdze VII *Procesy*:

21) zezwolenie, by sędziami w trybunale kościelnym mogli być świeccy (kan. 1421 § 2);

22) zezwolenie, by biskup zlecił sprawę sędziemu jednoosobowemu w trybunale pierwszej instancji, gdy nie da się ustanowić kolegium (kan. 1425 § 4);

23) wydanie ustawy w przedmiocie stosowania ugody, kompromisu oraz sądu polubownego (kan. 1714);

24) decydowanie, by w każdej diecezji został ustanowiony jakiś stały urząd lub rada dla poszukiwania i sugerowania słusznych rozwiązań zmierzających do uniknięcia sporu pomiędzy adresatem dekretu a jego autorem (kan. 1733 § 2)⁴¹.

Zakończenie

Powstała — w drodze zwyczaju — w połowie XIX w. instytucja Konferencji Biskupów, usankcjonowana przez Stolicę Apostolską, dopiero na Soborze Watykańskim II otrzymała należne jej miejsce w strukturach Kościołów partykularnych. Sobór nadał narodowym Konferencjom Biskupów moc obowiązującą, usankcjonował też formy organizacyjne istniejących już de facto w wielu krajach konferencji. Udzielił im również pewnego zakresu władzy, m.in. w dziedzinie ustawodawczej. Postanowienia zawarte w dekrecie soborowym „Christus Dominus” określające dokładnie uprawnienia ustawodawcze Konferencji Biskupiej, a następnie ustawodawstwo posoborowe jednoznacznie wytyczyły drogę pracom podjętym nad rewizją i kodyfikacją prawa kanonicznego. Owocem tych prac stał się nowy KPK, w którym interesująca nas instytucja znalazła właściwe sobie miejsce.

³⁹ Por. tamże, s. 327—328.

⁴⁰ Por. tamże, s. 328.

⁴¹ Por. tamże, s. 328—329.

Kompetencje ustawodawcze przyznane Konferencji Episkopatu w kan. 455 §§ 1—2, nawiązującym do dekretu *Christus Dominus*, oraz w licznych kanonach, na które wyżej wskazano, stanowią niewątpliwie przejaw dalszej decentralizacji władzy prawodawczej w Kościele posoborowym. Szereg spraw, których regulacja prawna pozostawała zastrzeżona najwyższej władzy kościelnej zostało oddanych w gestię Konferencji Biskupów. Ujawnia się tutaj duże zrozumienie u prawodawcy kodeksowego dla zasady pomocniczości⁴². W ten sposób zaistniało dziś wiele miejsca na ustawodawstwo partykularne, dostosowane do warunków i potrzeb lokalnych, a Konferencje Biskupów w poszczególnych regionach kościelnych stały się doniosłym źródłem istnienia tego prawa.

Wypada zauważyć, iż kompetencje ustawodawcze Konferencji Episkopatu nie stanowią jedynej dziedziny, w której posiada ona władzę jurysdykcyjną. Przysługuje jej wszakże również szereg uprawnień o charakterze wykonawczym⁴³. Zarówno jedne, jak i drugie nie wyczerpują bynajmniej zakresu zadań, dla których instytucja ta została powołana do życia i usankcjonowana przez Sobór Watykański II. Co więcej, zdaniem niektórych autorów, stanowienie norm prawnych czy podejmowanie decyzji administracyjnych nie należy nawet do istotnych racji i celów, dla których Konferencje Biskupów istnieją⁴⁴. Istotną racją funkcjonowania konferencji jest wspólne wypełnianie przez biskupów zadań pasterskich w stosunku do wiernych, w celu pomnożenia dobra udzielanego ludziom przez Kościół⁴⁵. Tylko więc wówczas, gdy normy prawne podjęte przez Konferencję Biskupią przyczyniają się realnie do pomnożenia owego dobra, prerogatywy ustawodawcze przyznane tej instytucji można uznać za doniosłe.

La potestà legislativa della Conferenza Episcopale secondo il Codice di Diritto Canonico del 1983

Una più ampia considerazione il Codice di Diritto Canonico del 1983 riserva alle Conferenze Episcopali, con novità di indicazioni corrispondenti al loro grande sviluppo storico e al principio di collegialità episcopale approfondito nel Concilio Vaticano II. Si poteva ritrovare un cenno di prefigurazione delle Conferenze Episcopali nel codice del 1917 al can. 292 § 1, ma bisogna risalire al Concilio Vaticano II per trovare il fondamento giuridico dell'istituto così come è delineato nel nuovo CJC. Si tratta del decreto „*Christus Dominus*” (nn. 37—38). In esso si descrive tra l'altro la competenza della Conferenza Episcopale sul

⁴² Zob. A. Abate, *La sacra gerarchia nel nuovo codice di diritto canonico*, [w] *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico 14—25 febbraio 1983*, Roma 1983, s. 227.

⁴³ Zob. m.in. kanony 237 § 2, 792, 809, 821, 830 § 1, 833 § 3, 1439 § 1 KPK/1983.

⁴⁴ Zob. G. Girlanda, art. cyt., s. 574—575.

⁴⁵ Dekret *Christus Dominus*, n. 38, 1 oraz kan. 447 KPK/1983.

campo legislativo (n. 38, 4). Il suddetto decreto conciliare è diventato in seguito la base della normativa del CJC. Il can. 455 §§ 1—2 precisa la competenza legislativa della Conferenza Episcopale.

L'autore si occupa prima di tutto dell'ambito e della natura della potestà legislativa accordata alla Conferenza Episcopale — in un modo generale — nel canone citato. L'ambito delle possibilità legislative è stato indicato nel can. 455 §§ 1—2. Perché i decreti generali che sono propriamente leggi (can. 29) siano emessi validamente debbono essere suffragati — in materia indicata nel diritto comune, oppure per mandato speciale della S. Sede — da almeno i due terzi dei voti favorevoli, da computarsi sul numero dei presuli che fanno parte alla conferenza con voto deliberativo. I medesimi decreti acquistano forza vincolante solo dopo che sono stati riconosciuti dalla Sede Apostolica e promulgati dalla Conferenza Episcopale. Per quanto riguarda la natura di questa potestà, secondo l'autore essa è la potestà ordinaria, perchè è stata ammessa dal diritto all'ufficio; la medesima potestà e poi propria, perchè si esercita in nome proprio.

Nella seconda parte dell'articolo si enumera i casi — indicati nei diversi libri del Codice di Diritto Canonico — nei quali le Conferenze Episcopali hanno l'obbligo ad emanare le norme giuridiche. Finalmente nella terza parte si indica — analogamente — i casi in cui le conferenze stesse hanno solo la possibilità di emanare le suddette norme.

Ampie competenze legislative demandate alla Conferenza Episcopale danno così pratica attuazione al principio di sussidiarietà, al decentramento della potestà gerarchica, e concreta espressione della collegialità dei vescovi nella loro sollecitudine pastorale.